

Svarīgākais, kas jāzina katram uzņēmējam, saistībā ar AML un sankciju likumdošanu

[1] Uz ko attiecas AML un Sankciju likums

Jebkuram saimnieciskās darbības veicējam ir svarīgi saprast, vai viņš klasificējas kā Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – AML likums) likuma subjekts. Respektīvi – sākotnēji ir jāsaprot, vai AML likums uz konkrētu uzņēmumu vai saimnieciskās darbības veicēju vispār attiecas. Saskaņā ar AML likumu, šis likums attiecas uz šādiem subjektiem (turpmāk – AML subjekti):

- Kredītiestādes;
- Finanšu iestādes;
- Ārpalpojuma grāmatveži, zvērināti revidenti, zvērinātu revidentu komercsabiedrības un nodokļu konsultanti, kā arī jebkura cita persona, kas apņemas sniegt palīdzību nodokļu jautājumos vai rīkojas kā starpnieks šādas palīdzības sniegšanā neatkarīgi no tās sniegšanas biežuma un atlīdzības esības;
- Juridisko pakalpojumu sniedzēji, kad tie sniedz palīdzību darījumu plānošanā vai veikšanā, piedalās tajos vai veic citas ar darījumiem saistītas profesionālas darbības sava klienta labā attiecībā uz:
  - a) nekustamā īpašuma vai kapitāla daļu pirkšanu vai pārdošanu;
  - b) klienta naudas, finanšu instrumentu un citu līdzekļu pārvaldīšanu;
  - c) visu veidu kontu atvēršanu vai pārvaldīšanu kredītiestādēs;
  - d) juridisko personu dibināšanu, vadību vai darbības nodrošināšanu.
- Juridiskās personas dibināšanas un darbības nodrošināšanas pakalpojumu sniedzēji;
- Personas, kas darbojas kā starpnieki darījumos ar nekustamo īpašumu, tostarp attiecībā uz darījumiem, kuriem ikmēneša nomas maksa ir 10 000 euro vai lielāka;
- Izložu un azartspēļu organizētāji;
- Personas, kas sniedz inkasācijas pakalpojumus;
- Personas, kas nodarbojas ar transportlīdzekļu, kultūras pieminekļu, dārgmetālu, dārgakmeņu, vai cita veida preču tirdzniecību, kā arī ar starpniecību minētajos darījumos ja maksājumu veic skaidrā naudā vai skaidru naudu par šo darījumu iemaksā kredītiestādē pārdevēja kontā 10 000 euro vai lielākā apmērā, neatkarīgi no tā, vai šo darījumu veic kā vienu vai vairākas operācijas;
- Parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēji;
- Virtuālās valūtas pakalpojuma sniedzēji;
- Personas, kas darbojas mākslas un antikvāro priekšmetu apriņķī, ja darījuma vai vairāku šķietami saistītu darījumu kopējā summa ir 10 000 euro vai lielāka.

Pašlaik tikai un vienīgi uz AML subjektiem attiecas AML likumdošanā noteiktās prasības attiecībā uz pienākumu:

- veikt risku novērtējumu;
- izveidot iekšējās kontroles sistēmu;
- organizēt darbinieku apmācību un iecelt atbildīgo darbinieku;
- veikt klienta izpēti vai padziļinātu izpēti;
- veikt personu identifikāciju;

- PLG noskaidrošanu;

AML likums nosaka, ka arī citām personām (kas nav AML subjekti) ir pienākums pildīt Likuma prasības attiecībā uz ziņu sniegšanu par aizdomīgiem darījumiem.

Attiecīgi, lai arī citām personām nav pienākuma veikt klienta izpētes pasākumus, veikt risku novērtējumu un izveidot iekšējās kontroles sistēmu, sniegt ziņojumus par aizdomīgiem darījumiem u.c., konstatējot darījumu, kas rada aizdomas, ka finanšu līdzekļi tieši vai netieši iegūti noziedzīga nodarījuma rezultātā vai ir saistīti ar terorisma finansēšanu, jebkurai personai ir pienākums sniegt informāciju Finanšu izlūkošanas dienestam.

Aizdomīgs vai neparasts darījums — darījums vai darbība, kas rada aizdomas, ka tajā iesaistītie līdzekļi ir tieši vai netieši iegūti noziedzīga nodarījuma rezultātā vai saistīti ar terorisma un proliferācijas finansēšanu vai šādu darbību mēģinājumu.

Par neparastu darījumu uzskatāmi šādi darījumi:

- darījums, kurā piedalās klients, kas iekļauts Sankciju sarakstā;
- darījums, kurā piedalās klients, par kuru klienta izpētes ietvaros konstatēta publiski pieejama negatīva rakstura informācija;
- klienta veiktais skaidras naudas darījums, kura apmērs ir ekvivalents 10 000 euro (izņemot kredītu izmaksu un inkasāciju).

[2] Jaunums - Sliekšņa deklarācija

Kopš 2019.gada 17. decembra visiem AML likuma subjektiem ir pienākums iesniegt sliekšņa deklarāciju, kā arī papildināt savu iekšējo kontroles sistēmu ar šīs deklarācijas iesniegšanas kārtību.

No iepriekš minētajiem pienākumiem ir atbrīvoti tādi AML likuma subjekti kā nodokļu konsultanti, ārpakalpojuma grāmatveži, zvērināti revidenti un juridisko pakalpojumu sniedzēji gadījumos, kad tie aizstāvēs vai pārstāvēs klientus pirmstiesas kriminālprocesā vai tiesas procesā.

Pienākums iesniegt sliekšņa deklarācijas attiecas uz šādiem darījumiem, kas ir notikuši starp likuma subjektu un viņa klientu:

- ja klients veic skaidras naudas darījumu, kura apmērs ir ekvivalents 7000 eiro vai vairāk;
- ja klients nosūta vai saņem pārrobežu maksājumu, kura apmērs ir ekvivalents 500 000 eiro vai vairāk;
- attiecībā uz apdrošināšanas komersantiem un starpniekiem – ja izmaksātās apdrošināšanas atlīdzības vai atpirkumu summa ir ekvivalenta 100 000 eiro vai vairāk.
- attiecībā uz privātajiem pensiju fondiem – ja izmaksātā papildpensijas kapitāla summa ir ekvivalenta 100 000 eiro vai vairāk;
- attiecībā uz kapitālsabiedrībām un kredītiestādēm, kas nodarbojas ar ārvalstu valūtas skaidrās naudas pirkšanu un pārdošanu – ja darījuma apmērs ir ekvivalents 5000 eiro vai vairāk;
- attiecībā uz izložu un azartspēļu organizētājiem – ja darījuma apmērs ir ekvivalents 2000 eiro vai vairāk;
- attiecībā uz personām, kas nodarbojas mākslas un antikvāro priekšmetu aprītē – ja darījuma apmērs ir ekvivalents 50 000 eiro vai vairāk

AML likuma subjektu pienākums ir iesniegt sliekšņa deklarāciju FID, Ministru kabineta noteikumu Nr. 407 noteiktajos gadījumos un kārtībā.

Sliekšņa deklarācija Finanšu izlūkošanas dienestam ir iesniedzama vienu reizi nedēļā par katru iepriekšējā periodā veikto darījumu starp likuma subjektu un viņa klientu. Deklarācija ir iesniedzama elektroniski tiešsaistē.

Svarīgi, lai iekšējā kontroles sistēmā būtu detalizēti aprakstīts, kas sagatavo šo deklarāciju, kam to nodod (piemēram, grāmatvede paziņo par darījumu uzņēmuma AML speciālistam, un šis speciālists sagatavo ziņojumu), cik dienu laikā pēc informācijas saņemšanas tiek sagatavota un iesniegta deklarācija, kā deklarācijas uzņēmuma iekšienē tiek reģistrētas, kā tiek uzglabāti deklarētā darījuma apliecinātie dokumenti utt.

Saistībā ar minētajiem jaunumiem, ir jāpapildina arī iekšējās kontroles sistēmas sadaļa, kas nosaka, kādā veidā jā sagatavo ziņojumi par aizdomīgiem darījumiem, kā arī no tās būtu jāizslēdz kārtība, kādā bija jāziņo par neparastiem darījumiem.

[3] Sankciju likums

Ja AML likums pārsvarā attiecas tikai uz iepriekš minētajiem AML likuma subjektiem, tad Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likums (turpmāk – Sankciju likums) attiecas uz jebkuru fizisku vai juridisku personu, kas var saskarties ar personām, kas iekļautas sankciju sarakstos.

Sankcijas ir noteikti ierobežojoši pasākumi. Sankcijas piemēro starptautiska organizācija vai valsts attiecībā pret valsti vai citiem starptautisko tiesību subjektiem (piemēram, teroristiskām organizācijām).

Sankcijas ir ārpolitisks rīks, ar kuru ir iespējams novērst konkrētas situācijas pasliktināšanos. Sankcijas var noteikt gan pret fiziskām, gan juridiskām personām.

Sankciju mērķis ir mainīt sankcionētās valsts vai grupējuma rīcību, nodrošināt vai atjaunot mieru, drošību un tiesiskumu valstī pret kuru vērsti attiecīgie ierobežojumi vai attiecībā uz grupējumu, vai reģionu kopumā.

Kādas sankcijas ir saistošas Latvijai? Latvijai saistošas ir starptautiskās sankcijas, kuras nosaka ANO un ES. Sankciju likums ļauj Ministru kabinetam nepieciešamības gadījumā piemērot ierobežojošus pasākumus pret organizācijām un individuālām personām, nosakot Latvijas nacionālās sankcijas. Ja šādas sankcijas ir noteiktas, tad attiecībā uz sankciju subjektiem var būt paredzēta, piemēram, finanšu līdzekļu iesaldēšana un aizliegums atsavināt publiskos reģistros reģistrējamas lietas. Par sankciju neievērošanu var saukt pie kriminālatbildības.

Atsevišķu valstu noteikto sankciju ietekme. Atsevišķu jeb trešo valstu sankcijas Latvijai nav formāli juridiski saistošas, t.sk., piemēram, ASV noteiktās sankcijas, tomēr jāņem vērā, ka šo valstu noteiktās sankcijas var būtiski ietekmēt Latvijas uzņēmumu komercdarbību. ASV institūcijas bieži balstās uz eksteritoriālu nacionālo prasību piemērošanu, un ar to uzņēmējiem ir jārēķinās.

Uz ko attiecas Sankciju likums ? Sankciju likuma 13.1. pants nosaka FKTK, Valsts ieņēmumu dienesta, Patērētāju tiesību aizsardzības centra, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes, Latvijas Zvērinātu notāru padomes, Latvijas Zvērinātu revidentu asociācijas, Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas, Nacionālā kultūras mantojuma pārvaldes un Latvijas Bankas uzraudzībā

esošām personām pienākumu veikt sankciju riska novērtējumu un izveidot Iekšējās kontroles sistēmu. Citām personām normatīvie akti attiecīgus pienākumus nenosaka, vienlaikus saskaņā ar Sankciju likuma 2. panta pirmo daļu ikvienai personai ir pienākums ievērot sankcijas. Ievērojot minēto, 13.1. pantā neminētām personām nav pienākuma izveidot IKS, veikt sankciju riska novērtējumu, tās var brīvi izvēlēties formu, kādā ievērot un izpildīt starptautiskās un nacionālās sankcijas. Vienlaikus jāņem vērā, ka Krimināllikuma 84.pants ir vienādi saistošs visām personām, neatkarīgi no pienākuma ieviest iekšējo kontroles sistēmu un veikt sankciju riska novērtējumu.

Arī tad, ja uzņēmums nav uzraugāmā persona Sankciju likuma izpratnē, Ārlietu ministrija tomēr rekomendē veikt risku novērtējumu, lai aizsargātu savas uzņēmējdarbības intereses. Īpaši, ja uzņēmums sadarbojas ar valstīm, pret kuras pārstāvjiem ir noteiktas plašas sankcijas. Piemēram, ja zemnieku saimniecība tirgojas, piemēram, ar stādiem Latvijas robežās, tad iespēja, ka pret sadarbības partneri ir noteiktas ANO vai ES sankcijas, ir ļoti maza. Savukārt, ja parādās klients vai sadarbības partneris, piemēram, no Āfrikas, tad jābūt ļoti uzmanīgiem.

Piemēram, Ārlietu ministrija norāda, ka Latvija diezgan daudz eksportē uz Āfriku dažādus graudu produktus. Slēdzot līgumus šajā reģionā, ir jāuzmanās – ja sadarbības partneris tiek sankcionēts, ir iespējams, ka līgumu vairs nebūs iespējams izpildīt, bankas nepārskaitīs naudu, darījums tiks iesaldēts un uzņēmumam radīsies vērā ņemami zaudējumi.

Svarīgi zināt – sankcijas ir saistošas visām personām. ES un ANO sankcijas Latvijā ir tieši piemērojamas, un tām ir likuma spēks. Visiem tās ir jāievēro, lai aizsargātu savu biznesu un finanšu līdzekļus. Turklāt sankciju apzināts pārkāpums ir smags noziegums, par ko Krimināllikuma 84. pants paredz bargu sodu.

Starptautisko un nacionālo sankciju veidi. Latvijā var ieviest vai noteikt šādas starptautiskās vai nacionālās sankcijas:

- finanšu ierobežojumi;
- civiltiesiskie ierobežojumi;
- ieceļošanas ierobežojumi;
- preču aprites ierobežojumi;
- tūrisma pakalpojumu sniegšanas ierobežojumi.

Vai risks saskarties ar sankcijām pastāv arī uzņēmumiem, kuri savu darbību izvērš tikai ES?

Ārlietu ministrija norāda, ka risks, protams, ir krietni zemāks, jo ES tiesībsargājošo iestāžu sistēma funkcionē gana nopietni un problēmām nevajadzētu būt, taču, ja esat starptautisks uzņēmums, būtu jāņem vērā arī katras valsts, kurā darbojaties, nacionālais sankciju režīms.

Piemēram, Nīderlandei un Francijai ir pašām savas nacionālās sankcijas. Tās Latvijai juridiski nav saistošas, bet, ja bizness ir cieši saistīts ar kādu no šīm valstīm, jādūko nepārkāpt to noteiktās nacionālās sankcijas.

Vai sankciju risks attiecas arī uz maza apmēra darījumiem? Ārlietu ministrija norāda, ka sankciju ierobežojumiem nav limitu. Īpaši, ja esat uzraudzības subjekts, tad iekšējai kontroles sistēmai ir jāpārbauda visi sadarbības partneri un darījumi neatkarīgi no to apjoma.

Piemēram, ir bijuši gadījumi, ne Latvijā, kad tiek atklāts un novērsts terorakts, analizējot pārskaitījumu par 20 eiro. Bankai tas likās aizdomīgs, tā ziņoja uzraudzības iestādei, un atbildīgajiem dienestiem izdevās atklāt teroristu grupējumu. Līdz ar to pat 20 eiro var kļūt par pavedienu noziedzīga nodarījuma atklāšanai, jo drošības dienesti redz kopainu.

[4] AML, Sankcijas un personas datu aizsardzība

Pēc vispārīgās datu aizsardzības regulas (GDPR) spēkā stāšanās, daudziem rodas jautājums, vai AML likuma ietvaros veiktā klienta padziļinātā izpētē nav pretrunā ar GDPR un vai persona var iebilst pret savu datu apstrādi.

GDPR nav noteikti īpaši izņēmumi attiecībā uz personas datu apstrādi, kas tiek veikta AML prasību izpildei.

Ņemot vērā, ka ne AML likumā, ne Sankciju likumā nav paredzēts izņēmums ierobežot datu subjekta tiesības, veicot izpēti, datu subjektam teorētiski ir tiesības iebilst pret savu datu apstrādi, bet pārzinis, ievērojot Regulas 21. panta 1. punktā noteikto var turpināt personas datu apstrādi arī pēc datu subjekta iebildumu saņemšanas, ja pārzinis norāda uz pārliecinošiem leģitīmiem apstrādes iemesliem, kas ir svarīgāki par datu subjekta interesēm, tiesībām un brīvībām, vai lai celtu, īstenotu vai aizstāvētu likumīgas prasības.

Datu valsts inspekcija ir rekomendējusi veikt padziļinātu datu aizsardzības ietekmes novērtējumu saskaņā ar GDPR 35. panta 4. punktu gadījumos, kad uzņēmumam ir jāveic sava klienta padziļināta izvērtēšana, izmantojot nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas novēršanas vai krāpšanas datu bāzes.